

Hungarológiai Értesítő

**A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Folyóirata
1983. V. évfolyam 3—4. szám**

Főszerkesztő: Béládi Miklós

Felelős szerkesztő: Jankovics József

Hungarológiai Értesítő
A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Folyóirata
1983. V. évfolyam 3–4. szám

Szerkesztőbizottság

Béládi Miklós

Kósa László

Szépe György

Főszerkesztő: Béládi Miklós

Felelős szerkesztő: Jankovics József

A szerkesztésben részt vesznek:

Csóra Karola, A. Molnár Ildikó, Nyerges Judit, M. Róna Judit

Szerkesztőség: Budapest, I., Országház u. 30. I. em. 41. 1014

Telefon: 160–160, 126-os mellék

Postacím: Budapest, Pf. 34. 1250

Az ismertetésre szánt kiadványokat szerkesztőségünk címén
Jankovics József nevére kérjük megküldeni.

Tartalom

Könyvismertetések

Magyar irodalomtörténet, 1981	7
Magyar zenetörténet, 1981	233
Magyar irodalmi alkotások hangfelvételei	244
Magyar nyelvészet, 1981	251

A hungarológia hírei

A Társaság szervezeti élete	
A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság vezetőségi ülése	303
Nekrológ	
Vaszilij Lytkin	309
Tudományos ülések, konferenciák	
Babits- emlékülés az Akadémián	311
Emlékülés Györffy István születésének századik évfordulóján	312
Ötven éves a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke	313
Az Amerikai Magyar Tanárok Egyesületének (AHEA) kilencedik konferenciája	314

Kiadványok

Irodalom- és művelődéstörténeti kiadványok Szegeden	317
Hungarian Ethnic Heritage Study of Pittsburgh, Pennsylvania	325
Susan M. Papp: Hungarian Americans and Their Communities of Cleveland	327
Magyar művészet 1890–1919	329
A tizenkilencedik század művészete – Lyka Károly négy monográfiájáról	331
Hegyi Lóránd: Korniss Dezső	326
Romániai magyar képzőművészeti kiadványok, 1981	337
A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság vezetőségének és tagjainak névsora és címe	341
Névmutató	391

munkáiról, *Kabdebó Tamásról*, *Mikes Györgyről*, *Kisjókai Erzsébettről* írt cikkei érdekelhetik, de elragadtatását, határtalan lelkesedését semmiképpen nem oszthatják.

R. Takács Olga

Lakatos Éva: Magyar irodalmi folyóiratok. Napló – Panoráma.

Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1981. 1471–1796. 1. (A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzetei. A sorozat 17–19.)

A Petőfi Múzeum bibliográfiai sorozatának ez az újabb kötete sem korlátozódik csak az 1945 előtt indult irodalmi folyóiratok bemutatására. A gyűjtőkör felöleli az irodalomtörténeti érdeklődésre méltó egyéb lapokat is. Így megtalálható az anyagban néprajzi, nyelvészeti és más tudományos szemlék, divat-, gyermek-, sőt vicclapok leírása. A kötet Magyarország határain kívül megjelent, nem magyar nyelvű, de magyar vonatkozású orgánumok adatait is tartalmazza. (Pl.: New Jersey Híradó, Nouvelle Revue de Hongrie.) A már kiadott füzetekhez hasonlóan hetilapok, évkönyvek és más periodikumok adatait szintén megtaláljuk a Naplótól a Panorámáig, a címek *betűrendjében* felsorolt, számozott tételek között.

Egy-egy kiadvány leírása magába foglalja a pontos címet és alcímet, a megjelenés helyét, dátumát, a szerkesztő(k) nevét. Ezután találjuk az évfolyamok pontos leírását (hány szám jelent meg, mikor), valamint a lapok adott évfolyamába (számaiba) dolgozó szerzők nevének felsorolását. A felsorolás gyakran írói álnevek feloldásával is kiegészül. Az orgánum leírása feltünteti még az esetleges előzményt (vagy szellemi elődöt) és a folytatást (vagy szellemi utódot). Ugyanígy megtaláljuk – ha volt – a melléklet vagy különkiadás adatait. A részletes leírásnak köszönhetően nyomonkövethető egy adott folyóirat szerkesztőinek, munkatársi-gárdájának változása, a kiadás folyamatossága, esetleg akadozása és megszűnése.

Ez a kötet is, mint elődei, tartalmaz hiányos, eltűnt vagy hozzáférhetetlen folyóiratokról leírást. Ennek ellenére, a feldolgozott anyag komoly segítséget nyújthat a kutatóknak; ez a szerep pedig, amelyet a sorozat múltunk irodalmi vonatkozású kiadványainak számbavételében, megőrzésében vállal, kiemelkedő.

A kötet mutatókat nem tartalmaz, könyvtári forgalomba nem kerül.

Stauder Mária

Literátor-politikusok levelei Jenei Ferenc gyűjtéséből (1566–1623).

Sajtó alá rendezte: Jankovics József. Budapest – Szeged, 1981. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 5.)

A levéltárainkban őrzött irattípusok közül a missilis az egyik legelhanyagoltabb a kutatás részéről. A ma már klasszikusnak mondható leveles kötet kiadások – mint például a Teleki Mihály levelezés, egyes erdélyi fejedelmek, vagy Pázmány Péter levelei – óta tulajdonképpen nem jelent meg adattár, amely nagy mennyiségű új missilis anyagot

tartalmazott volna. Művelődéstörténet-, illetve történetírásunk nagyon elmaradt a XVI–XVII. századi nagy alakok levelezésének publikálásával, vagy akár csak számbavételével is. Voltak próbálkozások egyes nagy missilis fondok kutatására, illetve egy-egy téma szerint összegyűjtött anyag publikálására; gondolunk itt elsősorban Iványi Béla korrektúrában maradt munkájára, amely a Batthyány levéltár levélsanyagából a reformáció történetére vonatkozóakat gyűjtötte egy kötetbe.

A másik lehetőség ilyen levéltári források közreadására – melyet az Adattár 5. kötete is reprezentál –: egyes, művelődés-, illetve irodalomtörténeti szempontból jelentősebb személyek minden (vagy lehetőleg sok) levelét publikálni. Így persze nem kerülhető el, hogy olyan szövegek is nyilvánosságot kapjanak melyek még a mikrofilológia számára is vitatható értékűek. Adalék azonban minden korabeli szöveg a korszak hétköznapijai, az egyes akkor élt személyek kapcsolatai megismeréséhez.

Illésházy István levelezése elsősorban a történettudomány számára érdekes, különösen az 1600 utáni darabok; s ugyanilyen szempontból tanulságosak *Szokoly Miklósnak* a tizenöt éves háború elején írt levelei, főként a mezőkeresztesi táborból keltezett. A kötet két, nem férfitől származó levele sajátos színfolt. A korszak asszonyainak sorsa (férjük táborban, ők otthon a gazdaságra ügyelnek, s értőn kellett ügyelniük) tulajdonképpen bármely főúri asszony leveleiből megismerhetők, mégis *Telegdi Kata* – az első magyar költőnő – leveleit, mint a férjét (s férje barátait) féltő, majd sirató feleség egyedien bensőséges vallomásait olvashatjuk.

Kátai Mihály a kötet talán legérdekesebb alakja. „Epicurusnak tanítványa” már első levelében megfogalmazza életelvéit: „...Istentől mindenkor ez világi dologban három dolgot kívántam, első hogy az földi hatalmasoknak kedvekben, az másik, hogy az messző járó vitézeknek jó emlékezetekben, harmad, hogy az pogán bölcsektől Isten asszonyok gyanánt tiszteltetett drága szép asszonyokhoz hasonlító szűz leányoknak Isteni imádságos és könyörgő emlékezetekben lehessen; mivel hogy ennek egyikét sem találtam, ez világ szerte még azért futok, járok, törődök, hogy ennek valamelyikét nyerhessem meg, hogy így én is lehessen particeps vitae beatae”. További leveleiben előforduló hivatkozások antik szerzőkre (Horatius, Cato, Terentius), inkább topikusak, semmint az ő erudíciójáról árulkodók.

A Bocskai halála utáni erdélyi, s az Erdélyre figyelő magyarországi politikusok is a fejedelmi trónért folyó versenyfutásra figyeltek, illetve foglaltak állást a két versengő, Homonnai Drugeth Bálint és Báthory Gábor közt. *Czobor Mihály*, *Homonnai* és az olvasottságáról híres *Náprágyi Demeter* levelei is jórészt e vetélkedéssel, illetve a korszak más politikai (például a hajdúkérdés, a török viselkedése a békekötés után stb.), és a politikai dilemmákkal mindig együttjáró vallási kérdésekkel kapcsolatosak. Vannak persze érdekes, szorosabban vett művelődéstörténeti adalékok is e levelekben; példaképp Náprágyi „Szent László koronája” említését, könyves kapcsolataira is rávilágító utóiratát (Batthyány Ferenchez 1610. október 19-én írt levele), vagy a Thurzó György híresen gazdag könyvtárát újabb „nem szép, de régi” könyvvel való gazdagításáról szóló levelét említhetjük (ez utóbbi a 83. a kötetben).

Hasonlóan csak elszórt művelődéstörténeti vonatkozásai vannak Lépes Bálint leveleinek is, bár már saját könyvének nyomtatásáról is szó esik (150.). Alapvetően azonban az ő levelei is politikatörténeti érdekűek, noha meglepő újdonsággal nem szolgálnak. Megismerhetjük viszont az irodalom- illetve egyháztörténetileg oly fontos

Lépes Bálint állásfoglalásait (udvarhű magatartását), Bethlen első hadjáratai és a béketárgyalások idején, továbbá érdekes események leírásával találkozhatunk leveleiben: II. Mátyás császárrá (1612) és II. Ferdinánd királlyá koronázásáról (1618) például.

Összegezésül annyit: az ilyen levelezéskötetek címe elé mindig odakívánczik az „adalék” szó, s oda is illik; adalék a korszak politikai-, irodalom- és művelődéstörténetéhez, annak a környezetnek megismeréséhez, melyben történelmünk kiemelkedő alakjai éltek, tevékenykedtek.

Monok István

Dieter P. Lotze: Imre Madách.

Twayne Publishers, Boston, 1981. 173 l.

Ez az első angol nyelvű monográfia Madách Imréről. Külön érdekessége, hogy szerzője német születésű amerikai tudós, aki 1961 óta él az Egyesült Államokban, de már korábban is foglalkozott Madách munkásságával. Könyve hét fejezetéből csak az első két fejezet (*Imre Madách's Life and Times; From the First Blossoms of a Lyre to a Fairy Dream*) foglalkozik mással, mint Madách főművével. A második fejezetben *A civilizátor* mindössze fél oldalt, a *Mózes* pedig kettőt kap; utóbbit Lotze inkább „epikus”, mint drámai műnek tartja, s a *Tragédia* után antiklímaxként értékeli.

Az *ember tragédiáját* Lotze szerint három szinten lehet megközelíteni: mint az egyén drámáját, mint az emberi történelemét, s végül, mint metafizikai erők összecsapását. Egy teljes fejezetet szentel Hegel Madáchra gyakorolt hatásának, de úgy véli, a párizsi jelenet után Madách már „túlmegy” Hegelen és közelebb kerül Marxhoz (84 l.), akit viszont nem ismert. Lotze Madách szemléletét romantikus idealistának tartja, amit manicheisztikus elemek színeznék; ami Lucifer érveit illeti, több esetben bizonyítja, hogy a magyar szerző azokat főleg Feuerbach és Ludwig Büchner műveiből merítette. Az ötödik és hatodik fejezetben részletes összehasonlítást kapunk Goethe *Faustjával*, illetve Victor Hugo egy hosszabb művével, amit a *Tragédiához* hasonlóan Lotze „az emberiség költeménye” műfajába sorol. Az utolsó, talán túl rövidre szabott, vázlatos kis fejezet foglalkozik Madách főművének, „a magyar romantika utolsó nagy teljesítményének” külföldi fogadtatásával. Itt Lotze megemlíti, hogy angol nyelvterületen a dráma eddigi fordításai inkább gátolták, mintsem elősegítették a dráma sikerét. Mint-hogy azonban Lotze az egyik ilyen fordításban idézi az egyes részleteket és nem adja meg azok magyar megfelelőit, attól kell tartanunk, hogy az átlagolvasó ezután a szakszerű elemzés után sem lesz meggyőződve a mű világirodalmi értékeiről.

Gömöri György

Lőrinc Péter: Társadalom és művészet.

Tanulmányok, Bori Imre utószavával. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1981. 196 l.

Lőrinc Péter, a jugoszláviai magyar író és gondolkodó tanulmánykötete fél század esztétikai és irodalomtörténeti jellegű írásait tartalmazza. A húszas években kelet-